

חלקו של הסבא בחוויה היהודית

בפרשתנו אנו לומדים להכיר את כוח ההשפעה של הסבא על הנכדים: יצחק על נכדו אליפז ועשו על נכדו עמלק. עלינו להפנים את כוחם של סבא וסבתא יהודיים ולהתחיל להתכונן למלא את התפקיד כראוי: להעמיד צאצאים חדורים ברוח ישראל סבא.

הסבא היהודי הראשון

"זיידע" ? זו מילה יהודית מובהקת שמוכרת כמעט לכל יהודי, אפילו לאלו שאינם מדברים אידיש.

בשנות הגזירה הקשות של היהדות ברוסיה הסובייטית, כשהיה אסור ליהודי רוסיה לקיים קשר כלשהו עם העולם המערבי, ובפרט כשהיה מדובר באנשי חב"ד, או בקשר עם הרבי בעצמו, ולמרות כל זאת החסידים סיכנו את נפשם ויצרו קשר עם הרבי, היה הרבי חותם במכתביו אליהם בשם המחתרתי: "זיידע".

מי הוא הראשון שנקרא בשם 'סבא'? אברהם יצחק ויעקב נקראים אבות העולם (אברהם אבינו, יצחק אבינו ויעקב אבינו). אבל אצל יעקב אנו מוצאים שבנוסף לזה שהוא נקרא "אבינו" הוא נקרא גם "סבא", כפי שאנו רואים בכמה מקומות במדרש את התואר "ישראל סבא" שניתן דוקא ליעקב אבינו.

פעמים רבות המילה "סבא" היא כינוי לאדם זקן ושבע-ימים ולא רק כינוי לאדם שיש לו נכדים, אולם יעקב אבינו היה הראשון שגידל נכדים יהודיים. אברהם אבינו נפטר ביום הבר-מצוה של נכדיו ולא הספיק לגדל אותם; יצחק לא זכה לגדל את נכדיו, שכן יעקב התגורר בחרן ועד שחזר לבאר שבע כבר היה מאוחר מדי; הראשון שבאמת זכה לגדל נכדים יהודיים היה יעקב שכל ילדיו ונכדיו גרו אתו ביחד, ואפילו מנשה ואפרים

שנולדו במצרים גדלו על ברכיו.

בעשרת הדברות כתוב "כבד את אביך ואת אמך", אבל מה בקשר לסבא וסבתא? מה הם, לפי חוקי התורה, חובותיו של הנכד והנכדה כלפי הסבא והסבתא שלו?

הרמ"א פוסק (ביו"ד סי' ר"מ ס"ק כ"ד): "יש אומרים דאין אדם חייב בכבוד אבי אביו, ואינו נ"ל אלא דחייב בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו". וישנם כמה ביאורים בזה (ראה אנציקלופדיה תלמודית חכ"ו עמ' תצ), שבכלל ידוע ש"בני בנים הרי הם כבנים" כמו שנאמר ליעקב אבינו "אברהם אביך", וכמה פעמים רואים בתורה שנכדים נחשבים כילדים, ולכן יש חובה לכבד הורים זקנים.

יתירה מזו: כל הטעם של כיבוד אב ואם הוא משום שהם הביאו אותנו לעולם, הם נתנו לו את המתנה החשובה ביותר עלי אדמות, הם נתנו לו חיים, כפי שאומרת הגמרא "שלושה שותפים באדם הקב"ה אביו ואמו", ואם כן גם הסבא והסבתא יש להם חלק נכבד ב"עסק המשפחתי" הזה, שכן מציאותם של אביו ואמו נזקפת לזכותם?]

מדוע אליפז הפר את ההנחיות

אולם בפרשתנו אנו מגלים את הטעם הפנימי מדוע חייבים בכיבוד הורים זקנים. אנו קוראים בפרשה על יעקב שברח מפני עשיו ובא לחרן ופגש את רחל, הוא פגש את ה"באשערט" שלו על יד הבאר. כאן מספרת לנו התורה על התרחשות 'דרמטית': "וישק יעקב לרחל ישא את קולו ויבך", רש"י נדרש לשאלה מדוע יעקב בכה, האם הוא פשוט התרגש ולכן בכה? אילו רחל היתה שואלת מדוע הוא בוכה? מה הוא היה משיב לה?

רש"י מביא שני טעמים לבכייתו של יעקב: פירוש אחד: "לפי שצפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו לקבורה"] כולנו מכירים את קבר רחל; רחל נקברה לבדה בבית לחם והיא הייתה היחידה שלא נקברה במערת המכפלה ביחד עם כל שאר האבות והאימהות שנקברו במערה. אומר רש"י

שזו אפוא הסיבה שיעקב בכה [?] על כך שהם לא יהיו קבורים ביחד. אבל הפירוש הזה אינו 'חלק', וכפי שמקשה ה'שפתי חכמים': "ולפי זה קשה אם היתה אומרת לו למה אתה בוכה בודאי לא הזכיר לה מיתתה וא"כ מה השיב לה?"

לפיכך מביא רש"י פירוש אחר: "דבר אחר לפי שבא בידיים ריקניות, אמר: אליעזר עבד אבי אבא היו בידי נזמים וצמידים ומגדנות ואני אין בידי כלום, לפי שרדף אליפז בן עשיו במצות אביו אחריו להורגו והשיגו ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק משך ידו, אמר לו מה אעשה לציווי של אבא, אמר לו יעקב טול מה שבידי והעני חשוב כמת".

כאן רש"י מביא הסבר פרקטי יותר לסיבת בכייתו של יעקב אבינו: הוא הגיע ערום וחסר-כל ולא היו לו מתנות לתת לכלה, לא הייתה לו טבעת יהלום להעניק לה כמקובל, יעקב [?] שבא מבית עשיר מאד [?] שמע את הסיפור שהתרחש בשעתו עם אליעזר כיצד הוא שכנע את רבקה שתסכים להתחתן עם יצחק באמצעות מתנות יפות שהעניק לה, ואילו כאן יעקב פוגש בפעם הראשונה את בחירת לבו ואין באמתחתו דבר וחצי דבר על מנת לתת לה במתנה, ולכן נשא את קולו בבכי.

מדוע הגיע יעקב ריקני? היות שעשיו שלח את אליפז בנו שירדוף אחריו שעה שהוא ברח לחרן וציווה עליו להרוג אותו. ואכן אליפז שהיה בחור צעיר וחזק (בן י"ג שנה) השיג את יעקב שהיה יהודי מבוגר, ויעקב התחנן אליו שלא יהרוג אותו. אליפז שגדל אצל הסבא שלו, יצחק אבינו, וקיבל ממנו חינוך והשפעה טובה וחיובית, לא היה יכול להרוג במו ידיו את יעקב דודו, ולכן הוא לקח את כל הרכוש שהיה לו והשאיר אותו בעירום ובחוסר כל, כפי שאומר המדרש: "גזלו כל ממונו ואפילו כל בגדיו והניחו ערום".

נמצאנו למדים כאן את כוח ההשפעה של הסבא, שלמרות שאלפז היה בנו של עשיו שהיה מלא שנאה ליעקב, אעפ"כ החינוך שקיבל בבית הסבא השפיע עליו והוא לא יכול היה לשלוח ידו בנפשו של יעקב.

את כוח ההשפעה של הסבא רואים במקביל גם אצל בנו של אליפז [?]

עמלק. כל ילד מכיר את השם עמלק, וכך אנו נוהגים לכנות כל מי שהוא שונא ישראל [?] עמלק? הוא גדל בבית אביו שלא היה שונא ישראל. אליפז [?] לפי דברי המדרש [?] היה אדם צדיק וניסה לחנך את בנו עמלק לאהוב את ישראל, כפי שאומר המדרש (ילקוט שמעוני בשלח רס"ח): "אליפז התימני אמר לעמלק בנו .. בני ישראל יורשים עוה"ז ועוה"ב אלא צא וחפר להם בארות והתקין להם דרכים, אם תעשה כן יהיה חלקך עם הפחותים שבהם ותבוא לעוה"ב, והוא לא עשה כן אלא יצא להחריב את העולם".

אבל כל המילים היפות שאמר אליפז לבנו עמלק לא עזרו, וזאת משום ש"עמלק גדל בחיקו של עשיו", הסבא הכניס בו שנאה עצומה לעם ישראל והייתה לו השפעה יותר חזקה עליו מאשר היה לאביו אליפז וכמו שהמדרש אומר "אמר עשיו לעמלק כמה יגעתני להרוג את יעקב ולא ניתן בידי תן דעתך לגבות נקמתי", ואכן הוא הצליח להשפיע עליו.

סבא במשרה מלאה

שוב אנו רואים את כוח השפעתו של הסבא, וזהו אפוא הטעם הפנימי מדוע אנו מצווים לכבד סבא וסבתא; אומה שכל מהותה ויסודותיה מושתתים על העברת המסורת מדור לדור יש כמובן משמעות חשובה לכיבוד הסבא והסבתא שלהם יש חלק חשוב בהעברת המסורת ובחינוך הנכדים, ופעמים שיש להם השפעה מרובה יותר מאשר ההורים.

כל אחד מאתנו זוכר את הסבא יושב בשולחן ה'סדר', כולנו זוכרים את הסבתא מדליקה נרות, את ארוחות ליל שבת בבית של סבתא או מסיבות חנוכה וכדומה. אחרים זוכרים שהם היו הולכים לבית הכנסת בראש השנה ויושבים ליד הסבא, וכל אחד יכול לזכור שלפחות פעם אחת הוא עשה מעשה יהודי רק כדי לרצות את הסבתא הזקנה. הרבה אנשים התחתנו עם בני זוג יהודיים בזכות הסבתא ש'נדנדה' להם והוציאה להם את הנשמה והכניסה להם בראש בגיל צעיר שזהו הדבר הנכון לעשות. אפשר לומר שהיהדות הצליחה לשרוד במהלך הדורות בזכות אותן סבתות יהודיות שדאגו שלא תשתכח תורה מישראל.

ישנו שיר של משה יעס שתוכנו שאנו זוכרים לפני שנים רבות את סבא עושה קידוש, אבל כיום אנחנו כבר סבות בעצמנו, וזהו תפקידנו להיות סבא הגון לנכדים שלנו ולעשות את תפקידו הנכון של הסבא. נכון שאנחנו לא כל כך זקנים, אבל אי אפשר להתחיל ללמוד לעשות קידוש בגיל שבעים. כדי להיות סבא טוב ולצקת חיים של יהדות ומשמעות לחיי נכדינו צריך להתחיל כבר עכשיו!👉